

Memento mori, I. časť: Praha

Karol Gazdík

5. novembra 2022 ✚ Spoločnosť ✚ Cestopis

Memento mori, latinsky „pamätaj na smrť; pamätaj, že si smrteľný“ je mravná zásada, často citovaná v stredoveku a ranom novoveku, ktorá upozorňuje človeka, aby nikdy nezabúdala na svoju pomínutelnosť a pripravoval sa na smrť. Pripomína nadchádzajúci posledný súd Boží, ktorý podľa kresťanskej viery čaká dušu zomrelého, a upozorňuje na márnosť, pomínutelnosť a prázdnotu – *vanitas* – pozemských potešení. Tolko sa vieme o tomto silnom hesle s mravnou zásadou dozvedieť z českej wikipédie.

Toto heslo je o čosi viac aktuálne práve v týchto dňoch, kedy navštevujeme miesta posledného odpočinku našich zosnulých. Netreba totiž zabúdať na vetu, ktorú nám majú adresovať nebožtíci a ktorá sa vďačne nachádza na mnohých bránach cintorínov: „Čo ste vy, boli sme aj my; čo sme my, budete aj vy.“ Preto som sa odhodlal počas tohto „dušičkového“ mesiaca zaspomínať na pár zaujímavých navštívených pietnych miest – cintorínov, hrobiek osobností či iných sepulkrálnych objektov. Mnohé z nich majú veľkú historickú i kultúrnu hodnotu. Takto sa spoločne o čosi viac ujmeme spomenutého hesla, ktoré možno pôsobí morbidne a strach naháňajúco. No nie je to nič oproti súdnemu dňu, ktorý bravúrne približuje slávny latinský hymnus z trinásteho storočia – *Dies irae*.

Na svojich cestách za históriou a pamätihodnosťami rád navštevujem aj miesta posledného odpočinku, kde sa vie človek stíšiť, uvedomiť si krehkosť svojho bytia, dojať sa nad príbehmi pochovaných, ktorých životné osudy mnohokrát neboli iné, než tie naše – plné radostí i starostí, víťazstiev aj pádov.

Svoj mesačný seriál o pietnych miestach by som začal v Prahe. Na území hlavného mesta Česka nájdete celkovo 70 pohrebných lokalít. Reč je o malých kostolných cintorínoch, mnohých žalosťne zanedbaných, ale aj židovských miest posledného odpočinku až po veľkoplošné pohrebiská na ploche niekoľkých desiatok hektárov. Stránka dromedar.sk sa zaujímavo zamýšľa nad dôvodmi, prečo ľudia čoraz častejšie vyhľadávajú *genius loci* pražských cintorínov. A tých je hneď niekoľko.

„Jedni sem miera za akýmsi posvätným pokojom, odpočinkom, relaxáciou v zeleni či rozjímaním: hľadajú tu odpovede na základné otázky života a smrti, konečnosti bytia. Iní ich vnímajú ako miesta kolektívnej pamäti národa, pátrajú po hroboch a príbehoch slávnych osobností, kochajú sa funerálnymi pamiatkami. Narazíte tu ale aj na mamičky s kočíkmi, zamilované páry, fotografických nadšencov či študentov, ktorí sa pod korunami starých stromov učia.“

V roku 1786 boli pre potreby Prahy zriadené nové cintoríny za bránami obce, a to predovšetkým z hygienických dôvodov. Od tohto roku sa datuje vznik mnohých pražských cintorínov. Medzi prvými, ktorý si spomenieme a ktorého druhé datovanie je z roku 1786, je Malostranský cintorín. Založili ho občania Starého Mesta a Malej Strany za hranicami obce, v miestach dnešného Smíchova. Ako cintorín pre Malú Stranu slúžil v rokoch 1787 – 1884, od zákazu pochovávaní vo vnútri mesta Jozefom II. do doby, keď rozrastajúca sa

zástavba dosiahla až do okolia cintorína. Ako prvý bol na tomto cintoríne pochovaný vrátnik z hradčanského ústavu šľachticov.

Malostranský cintorín disponuje vysokou umeleckou kvalitou tunajších sôch, náhrobkov a sepulchrálnych plastík, ktoré však pohlcuje zub času, prírody a žiaľ, aj vandalizmu. Z toho, čo som na danom mieste videl, však bolo zjavné, že na cintoríne prebiehajú revitalizačné práce, čo je viac než potrebné. Mnohé náhrobky sa tu totiž v poškodenom stave snažia „upútať“ vašu pozornosť, vykúkajúc spoza bujnej vegetácie.

Malostranský cintorín

zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

Najveľkolepejší náhrobok tohto cintorína patrí Jeho kniežacej Milosti Leopoldovi Leonhardovi Raymundovi z Thun-Hohensteinu, 73. pasovskému biskupovi, ktorý je tu zvečnený klačiac v modlitbe. No ja som na toto pietne miesto prišiel kvôli niečomu inému a to na prvý pohľad „nenápadnému“ náhrobku v podobe malého ležiaceho dievčatka od česko-nemeckého sochára Jozefa Maxa.

Ide o hrob tzv. „svätého dievčatka“, vlastným menom Anna Degenová (1848 – 1851). Do malej Aničky sa podľa legendy omylom prevtelil anjel. Bola vraj veľmi dobrá, srdečná, zbytočne neplakala, neklamala, ochotne sa delila o hračky a pomáhala ľuďom. Údajne rozumela reči zvierat a rastlín. Navštevovala choré deti a od ostatných ľudí pre tieto deti vždy dostala ako zázrakom to, čo v danej chvíli najviac potrebovali. Zomrela však po tom, čo vypadla z okna počas hry s jej handrovou bábikou. Oslobodený anjelik sa tak mohol vrátiť späť do neba, kam patrila. Ľudia, obzvlášť deti, pri jej hrobe nechávali a dodnes aj nechávajú lístočky s rôznymi prosbami. Skutočná Anna Degenová bola dcérou c. a k. strážmajstra Augustína Degena a jeho manželky Anny, povoláním nájomnej robotníčky.

„Sväté dievčatko“ Anna Degenová

zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

Absolútnym velikánom medzi pražskými cintorínmi sú Olšanské cintoríny s rozlohou až 50,17 ha. Najstarší „prvý cintorín“ tejto lokality bol na rozlohe 1131 štvorcových siah zriadený po morovej epidémii v roku 1679, vysvätený 29. januára 1680 svätomartinským farárom Jánom Václavom Olomouckým. Následne tu bol

v roku 1682 vybudovaný aj kostol svätého Rocha, zasvätený patrónom na ochranu proti moru – sv. Rochovi, sv. Sebastíanovi a sv. Rozálii. Tento „prvý cintorín“ bol zrušený v roku 1860.

Číselný súhrn Olšanských cintorínov je neuveriteľný. Celkovo sa na cintorínoch nachádza 25-tisíc hrobiek, 200 kaplnkových hrobiek, 65-tisíc hrobov, 20-tisíc urnových hrobov a 6 kolumbárnych múrov. Návrhy mnohých hrobiek a náhrobkov pochádzajú od významných architektov a sochárov. Najstaršou dochovanou hrobkou je Zelenkova hrobka, založená v roku 1799 na ploche 87,5 m². Najväčším pomníkom je hrobka Hrdličkova s rozlohou 98 m², ktorá sa nachádza pri hlavnom vchode.

Počas celej existencie Olšanských cintorínov bolo na tomto mieste pochovaných približne 2 000 000 mŕtvych. Súčasťou cintorína je aj pohrebisko vojakov z prvej a druhej svetovej vojny. Medzi známe osobnosti, ktoré tu našli svoje miesto posledného odpočinku patrí napríklad študent Jan Palach, spevák Jiří Schelinger, slovenský historik, slavista a básnik Pavel Jozef Šafárik ako aj neslávne známy Klement Gottwald.

Olšanské cintoríny

zdroj: archív autora, K. Gazdíka (FOTO autor)

Upravené hroby najrôznejších podôb a veľkostí sa tu striedajú so starobylými hrobkami pokrytými kobercami plazivého brečtanu. Vrtkavé súžitie prírody a umeleckého diela, ktoré si príroda predsa len časom získa naspäť. Tak ako vietor, voda a korene vegetácie rozkladajú dielo ľudských rúk vytesané do kameňa, tak aj samotná zem „stravuje“ telá pochovaných zosnulých – umeleckých diel Boha Stvoriteľa.

Prechádzka po tomto pražskom *Père Lachaise* vás skrátka nenechá chladných. Každý si tu nájde niečo, čo ho upúta a nakoniec isto aj dojme. Mňa si získal náhrobok stvárňujúci matku s dieťaťom na rukách, ktorá si pomaly otvára dvere tmavej hrobky alebo „spíace“ dieťa ležiace na vankúši so strapcami a držiace v ruke veniec ruží. To bol pre mňa jeden z najdojemnejších sepulkrálnych výjavov z Olšanských cintorínov, ktorý mi zhmotnil ďalšiu pravdivú vetu: „*My spíme, vy žijete; my čakáme, vy prídete...*“

Detail dojímavého náhrobku na Olšanských cintorínoch

zdroj: archív autora, K. Gazdíka (FOTO autor)

Ďalším zaujímavým pietnym miestom v Prahe je Vyšehradský cintorín. Ten je miestom pochovávania najvýznačnejších osobností českého kultúrneho a spoločenského života na bývalom hradisku přemyslovských kniežat na pražskom Vyšehrade. Na tejto nevelkej ploche sa dnes tiesni viac ako šesťsto hrobov. Popri významných osobnostiach českého kultúrneho života – akými boli spisovatelia, herci, maliari, sochári, hudobní skladatelia – tu našlo svoje miesto posledného odpočinku i viacero osobností z oblasti vedy, športu, politiky ale aj mnoho obyčajných ľudí, väčšinou zámožných mešťanov. Mnohé z hrobových miest sú samy umeleckými dielami a prechádzka medzi nimi je výletom do českej kultúrnej histórie.

Vyšehradský cintorín je so svojimi arkádami hostujúcimi nádherné hrobky skrátka panteónom slávnych zvučných mien. Mená, ktoré som si nemohol nevšimnúť sú Antonín Dvořák, Bedřich Smetana, Alfons Mucha, Josef Mocker, Karel Hynek Mácha, Božena Němcová, Radoslav Brzobohatý, Jan Evangelista Purkyně a v neposlednom rade Milada Horáková, ktorá tu má len symbolický hrob. Ústredným objektom Vyšehradského cintorína je Slavín – spoločná hrobka národných veľikánov.

Vyšehradský cintorín

zdroj: archív autora, K. Gazdíka (FOTO autor)

Za zmienku tiež stojí Starý židovský cintorín založený niekedy v 1. polovici 15. storočia. Dlho bol jediným židovským cintorínom v Prahe, preto sa mŕtvi pochovávali vo vrstvách nad sebou – niekde tak nájdete aj 12 vrstiev. Okrem hustej „zástavby“ náhrobkov tu môžete obdivovať tradičnú sepulkrálnu symboliku židov, ktorou o čosi lepšie identifikovali svojich zosnulých. Napríklad žehnajúce ruky sú na náhrobkoch patriacich kohénom (židovským kňazom a potomkom Árona), kanvice či džbány s vodou pre zmenu identifikujú levitov; strapec hrozna je symbolom plodnosti a múdrosti, pokladnička zas symbol dobročinnosti. Najnavštevovanejšia je hrobka pražského rabína Judaha Loewa Bena Bezalela, ktorý údajne na obranu židovskej komunity vytvoril z hlíny bájneho Golema.

Presuňme sa však z cintorínov do dominanty Pražského hradu – Katedrály svätého Víta, Václava a Vojtecha. Tá totiž hostuje hrobky českých kráľov. V samotnej katedrále ide o Colinovo mauzóleum a ďalej o Kráľovskú hrobku, vybudovanú na príkaz cisára Rudolfa II., ktorá je umiestnená v podzemných priestoroch katedrály pod mauzóleom. Nie sú tam však pochovaní všetci králi. Niektorých českých kráľov nájdete pochovaných aj v chóre katedrály. Svätý Václav je pre zmenu pochovaný v podzemí úchvatnej kaplnky zasvätenej práve jemu.

Kráľovské Colinovo mauzóleum sa nachádza uprostred presbytéria katedrály. Bolo vytvorené na objednávku Maximiliána II. a jeho brata Ferdinanda II. Tirolského v rokoch 1566 až 1590 z bieleho mramoru. Vzniklo síce v Innsbrucku, no cisár Rudolf II. ho nechal rozobrať a na saniach previezť do Prahy. V hornej časti náhrobku uprostred sú ležiace postavy Ferdinanda I., po jeho pravej ruke syn Maximilián II., po ľavej

manželka Anna, okolo je 7 anjelikov a socha vzkrieseného Krista. Po stranách sú medailóny českých kráľov a erby krajín. Okolo celého mauzólea je kovaná a tepaná mreža zhotovená malostranským zámočníkom Georgom Schmidhammerom.

O niečo viac, než Colinovo mauzóleum, púta vždy moju pozornosť nádherný náhrobok sv. Jána Nepomuckého, mučeníka katolíckej Cirkvi a jedného z patrónov Českej zeme. Jeho náhrobok prostredníctvom dreveného modelu najprv navrhol Joseph Emanuel Fischer von Erlach (syn slávneho Johanna Bernharda Fischera von Erlach) a potom v rokoch 1733 – 1736 vytvoril sochár Antonio Corradini. Do striebornej podoby bol náhrobok dorobený viedenským striebrotepcom Josefom Würtheom, odvíjajúc sa od železnej kostry, vyhotovenej zámočníckym majstrom Františkom Vilémom Freyom.

Vlastná strieborná tumba spočíva na oblačnom stĺpe a zároveň je nadnášaná dvojicou kľačiacich anjelov. Pod tumbou sú podvesené bohaté kvetinové girlandy zo striebra. Tumbu možno otvoriť a v nej spočíva sklenená truhla s kostrovými pozostatkami sv. Jána Nepomuckého, ktorý je ešte stále oblečený do odevu kanonika. Má v ruke kríž a zlatú palmu. Na vrchole truhly je znázornená jeho kľačiaca postava. Za hlavou má nimbus s piatimi hviezdami. Nad náhrobkom je zavesený látkový baldachýn z červeného hodvábného damasku, ktorý pridrža štvorica strieborných anjelov od malostranského zlatníka A. Nováka. Použité striebro pritom pochádza z našej Kremnice.

Strieborný náhrobok sv. Jána Nepomuckého

zdroj: archív autora, K. Gazdika (FOTO autor)

Tento skvostný náhrobok obsahuje aj tabernákulum a oltárnu menzu s integrovanými omšovými kánonovými tabuľkami. Je preto možné pri ňom odslúžiť aj sv. omšu, v rámci ktorej by sa dalo určite viac rozjímať nad životom tohto svätca.

Svoju cestu po pražských pietnych miestach zakončím návštevou neobvykle zachovaného tela ctihodnej matky Márie Elekty od Ježiša (vlastným menom Caterina Tramazzoli), zakladateľky pražského Karmelu. Tri roky po jej smrti (na následky dlhoročnej pečenej cirhózy), 14. januára 1666, dala nová matka predstavená otvoriť potajomky Máriin hrob, z ktorého vychádzala „divná vôňa pripomínajúca fialky“. Hrob bol už značne porušený. Podľa pôvodných správ bola dutina hrobu aj rakva zaplavená čiernou páchnucou vodou. Mŕtvola musela byť z rakvy vyňatá násilím, podobne ako do nej bola pred troma rokmi vtlačená kvôli bruchu plného ascitickej tekutiny s objemom asi dvoch alebo troch osem litrových nádob (ako uvádza stránka vesmir.cz). Telo bolo značne rozmočené, ale do najmenších detailov neporušené. Ťažko to nepovažovať za zázrak.

Sestry potom telo obmývali odvarom z kvetov ruží a rozmarínu varených vo víne, aby ho zbavili temných škvrn po sňatí zvyškov odevu. Omývanie tváre však neviedlo k očiste, koža tváre naopak zhnedla. A hoci sa

tú hnedú farbu snažili odstrániť inými látkami, zostala taká do dnešných dní. Proces jej blahorečenia prebieha od roku 1924.

Telo ctihodnej matky Márie Elekty od Ježiša, toho času v kostole sv. Benedikta na Hradčanoch
zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

V súčasnosti je Mária Elekta od Ježiša vystavená v bočnej strane presbytéria kostola sv. Benedikta na Hradčanoch, doterajšom pôsobisku bosých karmelitánok. Tam som ju mohol vidieť aj ja. Po vybudovaní nového karmelitánskeho kláštora v Drastoch na Prahe-východ bude ctihodná matka Mária Elekta od Ježiša sprevádzať sestry karmelitánky do ich nového domova.

(Pokračovanie)

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/memento-mori-i-cast-praha/>